

GIPOVITAMINOZ C NI ANIQLASH UCHUN FUNKSIONAL TESTLAR**Choriev Eshnazar Sottorovich, Boltaev Jumanazar Jurakobilovich**

Toshkent davlat tibbiyot universiteti Termiz filiali Mikrobiologiya, jamoat salomatligi, gigiyena va menejment kafedrası

Termiz shahri, O'zbekiston

Dolzarlighi. Ovqatdan vitaminning yetarlicha olinmasligi yoki diyetadagi tarkibiy qismlarning oziq-ovqat tarkibidagi vitaminlarning normal miqdoriga muvofiqligi buzilishidan kelib chiqqan holda, oziq-ovqat iste'mol qilish shakli. Ratsiondagi uglevodlarning ko'payishi B₁ vitaminining kunlik iste'molini ko'paytirishni talab qilishi aniqlandi, bu esa o'z navbatida B₂ va C vitaminlarini iste'mol qilishni ko'paytiradi.

Maqsad. Rezorbsiya shakli ovqat hazm qilish traktidagi vitaminlarning qisman yo'q bo'lib ketishi va ayrim kasalliklarda ularning so'rilishini buzilishi bilan ro'y beradi. Shunday qilib oshqozon kasalliklarida me'da shirasining kislotaliligi pasayishi bilan birga B₁ (tiamin), PP (nikotinic kislota) va S vitaminlari sezilarli darajada yo'q bo'lib ketishi aniqlandi. Oshqozon va o'n ikki barmoqli ichakning oshqozon yarasi bilan A, C, PP vitaminlari, karotin metabolizmi buziladi. Jigar va ichak kasalliklarining har xil shakllari turli vitaminlar (K, C va boshqalar) ning yemirilishining pasayishiga olib keladi.

Material va metodlar. Gipovitaminoz C ni aniqlash uchun funksional testlar. Kapilyar qarshilikni aniqlash: Nesterov asbobi yoki Matussis vakuumli simob manometri, millimetr o'lchovli va ichki diametri 15,8 mm bo'lgan naychalar va noklar (qaytib kelmaydigan valf bilan) yoki havoga so'rilgan rezinali naycha yordamida ulangan. Dafning qirrasini moyli jele bilan yog'langan va tekshirilayotgan odamning ulnar bo'shlig'idan 1,5-2 sm pastga, bilakning ichki yuzasiga joylashtirilgan. Salbiy bosimni 200 mm RT hosil qiling. Sanab, uni 2 daqiqa ushlab turing. Petexiya soni kattalashtiruvchi stakan yordamida hisoblab chiqiladi va ish joyiga shisha slaydni bosadi (terisi oqarib ketadi va petexiya yaxshiroq ko'rinadi).

Tillmans reaktivi bilan til sinovi: Tillmans reagentining 0,06% eritmasini tayyorlang (2,6 diklorfenol-indofenol, ko'k). Tilning o'rtasida, 0,1 mm diametrli inyeksiya ignasining uchi bilan 0,1 ml mikropipetkadan foydalanib, 0,007 ml reaktiv eritmasi (tariq doni bilan tomchi) surtiladi va uni oqartirish vaqti sekundomer yordamida aniqlanadi. C-gipovitaminoz bo'lmasa, Tillmans reaktivi 22-23 sekund ichida susayadi. Til testini ovqatdan bir soat oldin bo'sh qoriga o'tkazish tavsiya etiladi.

Tillmans reaktivi bilan intrakutan sinovi: Ko'rsatilgan konsentratsiyaning reaktiv eritmasi qaynatish orqali sterilizatsiya qilinadi. Tarqoq urug'ning o'lchamlari paydo bo'lguncha, oz miqdordagi reaktiv bir marta ishlatiladigan shpris bilan ingichka inyeksiya ignasi bilan ineksiya qilinadi. Gipovitaminoz C bo'lmasa, reaktiv qon ketish vaqti 5 daqiqadan oshmaydi.

Jeleznyakovaning so'zlariga ko'ra, ertalabki siydik miqdoridagi askorbin kislotani aniqlash: ertalab bo'sh qoriga, kechasi siydikdan xalos bo'lish, keyingi siyishga qadar vaqtni belgilash, siydik miqdorini o'lchash, bir soat ichida qancha siydik hosil bo'lishini hisoblash va bu hajmda siydikning miqdori kimyoviy usul bilan askorbin kislotaning tarkibi aniqlanadi.

Natija. Agar 1 soat ichida 0,8 mg ajralib chiqsa, organizm S vitamini bilan to‘yingan; 0,4-0,79 mg - qoniqarli; 0,39 mg yoki undan kam miqdorda yetishmovchilik mavjud xisoblanadi. A va B₂ gipovitaminozining belgisi sifatida qorong‘u moslashuv ta‘rifi: Gipovitaminoz A ning birinchi alomati va qisman B₂ generalopiya - qorong‘u moslashuv va ranglarning sezilishi, ayniqsa sariq rang, ko‘zning safro rangi pasayganligi sababli, ko‘zning binafsha rangi, bunda A vitamini hosil bo‘ladi. Qorong‘i moslashuvni aniqlash uchun maxsus qurilmalar - adaptometrlardan foydalaniladi, ular orasida eng ko‘p ishlatiladigan Kravkov-Vishnevskiy adapteri va ADM tibbiy adapteridir. Adaptometr - bu to‘rtburchaklar yoki sharsimon kamera, predmetning ko‘zlari uchun yopiq teshiklar, ichki yuzaning oq rangi va turli ranglarda bo‘yalgan raqamlar (kvadratchalar, xochlar, doiralalar va shunga o‘xshashlar). Adaptometriya vizual analizatorning yuqori darajadagi yoritilishidan (bu oq rangli maxsus ekran yordamida rangli shakllarni skrining qilish paytida 2 daqiqa davomida maxsus chiroqni yoqish orqali) past yoki pastga (alacakaranlik) o‘tish paytida o‘z vazifasini bajarishi vaqtini aniqlashga asoslangan. Buning uchun chiroq o‘chadi va adapterdagi oq ekran yon tomonga burilib, rangli shakllarni ko‘rsatadi. Shu bilan birga, sekundomer boshlanadi.

Moslashometrning yuqori qismida yoritilgan qizil nuqta ustida o‘z nuqtayi nazarini tuzatish va u boshqa yoki boshqa rangdagi odamni ko‘rganida xabar berish so‘raladi. Oddiy alacakaranlikli odamlar, 50-55 soniyadan kechiktirmasdan rangli shaklni ko‘rishadi. (84% odamlar raqamni 35-36 sekunddan keyin ham ko‘rishadi). Bu vaqtning ko‘payishi gipovitaminoz A degan ma‘noni anglatuvchi generalopiya borligini ko‘rsatadi.

Xulosa. Asosiy oziq moddalardan biri vitaminlar insonning barcha hayotiy jarayonlarida ishtirok etib koofermentlik va katalitik vazifalarni bajaradi, organizmni immunologik faoliyatini kuchaytirib, inson organizmini normal o‘sish va rivojlanishini ta‘minlaydi. Shuning uchun organizmning vitaminlarga bo‘lgan ehtiyojini aniqlash va uning kunlik ovqat ratsioni tarkibida bo‘lishini ta‘minlash juda muhim hisoblanadi.